

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

تحلیلی بر هجوم های بانکی، بیمه سپرده و نقدینگی

استاد راهنما:

دکتر رحیم دلالی اصفهانی

استاد مشاور:

دکتر محمد واعظ برزانی

پژوهشگر:

بایان ولی

اسفند ماه ۱۳۸۹

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

خانم بایان ولی تحت عنوان

تحلیلی بر هجوم‌های بانکی، بیمه سپرده و نقدینگی

در تاریخ ۸۹/۱۲/۱۸ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضا

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر رحیم دلالی اصفهانی با مرتبه‌ی علمی دانشیار

امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر محمد واعظ برزانی با مرتبه‌ی علمی استادیار

امضا

۳- استاد داور داخل گروه دکتر سیدکمیل طیبی با مرتبه‌ی علمی دانشیار

امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر رسول بخشی با مرتبه‌ی علمی استادیار *رزق*

امضای مدیر گروه

سپاسگزاری

خداوند سبحان را سپاسگزارم

که با الطاف بیکران خود، قدرت آموختن را به من

ارزانی داشت تا در عرصه حیات، نقشی هر چند ناچیز از خود به یادگار بگذارم.

این نتیجه، نشانه کمال لطف و بزرگواری استاد راهنمایم جناب آقای دکتر دلالی اصفهانی، همراهی همه جانبه پدر

و مادر مهربانم و مهر دلگرم کننده همسر عزیزم و همچنین استاد مشاورم جناب آقای دکتر

واعظ برزانی بوده که در حق این خادم درگاه علم و ادب ابراز داشته اند.

به شکرانه شیرینی

محبت هایی که چشیده ام

دنیا دنیا سپاس را به تمامی عزیزانی که در این مسیر مرا یاری رساندند،

تقدیم می دارم.

چکیده:

هجوم‌های بانکی را می‌توان یکی از عوارض بحران‌های مالی دانست که مقابله با آن از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. در این پژوهش ضمن ارائه‌ی تحلیلی از ریشه‌های بحران اقتصادی سال ۲۰۰۸ به بررسی راه‌های مقابله با هجوم‌های بانکی پرداخته می‌شود و از آن‌جا که بحران ۲۰۰۸ آمریکا به بحران بزرگ دهه ۱۹۳۰ شباهت دارد در این پژوهش به بررسی نظری بحران ۱۹۳۰ پرداخته می‌شود و سپس با استفاده از از رهیافت‌های ارائه شده در ادبیات موجود خلاصاً مقاله دایموند و دیویگ (۱۹۸۳)، مدلی برای تحلیل ابزارها و سیاست‌های قابل استفاده جهت مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌ها و کاستن از عوارض هجوم‌های بانکی ارائه شده است. در این بررسی که به شیوه تحلیلی صورت گرفته، به طور خاص سه شیوه "قرداد وقفه در قابلیت تبدیل سپرده"، "بیمه سپرده‌ها" و "وام‌دهی بانک مرکزی" مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحقیق بیان می‌کند که استفاده از این ابزارها و سیاست‌ها نمی‌توانند مانع از بروز بحران‌های نقدشوندگی و هجوم‌های بانکی شوند؛ بلکه تنها می‌توانند بحران‌ها را به تاخیر اندازند یا در صورت مواجه شدن با بحران، از شدت آسیب‌ها بکاهند. مدل ارائه شده در پژوهش حاضر می‌تواند پایه‌ای برای شکل‌گیری پژوهش‌های تکمیلی در زمینه مشکل هجوم بانکی در دوره‌ی انتقالی نظام بانکداری بدون ربا و نظام فعلی بانکی جمهوری اسلامی ایران باشد. همچنین به منظور تحلیل اثر سیاست‌های بانک‌ها بر میزان هجوم سپرده‌گذاران به بانک‌ها، نرخ بهره‌ی کوتاه‌مدت و نرخ بازدهی بلندمدت به عنوان عوامل مهم موثر بر هجوم‌های بانکی معرفی شده است. برای بررسی اثر این دو عامل، از مدل آریفووویچ-هواجیانگ استفاده شده است و با استفاده از نتایج شبیه‌سازی‌های انجام شده توسط آریفووویچ و هواجیانگ، سه سناریو تعریف می‌شود نتایج نشان می‌دهد با افزایش نرخ بهره، احتمال هجوم بانکی، افزایش می‌یابد و با افزایش نرخ بازدهی بلندمدت، احتمال هجوم بانکی کاهش می‌یابد.

لغات کلیدی: هجوم بانکی، نقدشوندگی، سپرده دیداری، بیمه سپرده، آخرین مرجع وام دهنده

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

- ۱-۱- مقدمه..... ۱
- ۲-۱- شرح و بیان مسأله..... ۲
- ۳-۱- اهداف تحقیق:..... ۴
- ۴-۱- اهمیت و ارزش تحقیق..... ۴
- ۵-۱- کاربرد نتایج تحقیق:..... ۴
- ۶-۱- فرضیه ها (در صورت لزوم) یا سوال های تحقیق..... ۵
- ۷-۱- محدودیت های تحقیق..... ۵
- ۸-۱- نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه..... ۵
- ۹-۱- تعریف واژگان عملیاتی..... ۵

فصل دوم: ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش

- ۱-۲- مقدمه..... ۷
- ۲-۲- بحران های مالی..... ۸
- ۱-۲-۲- بحران های بانکی..... ۸
- ۲-۲-۲- بحران های ناشی از حباب های سفته بازی و بحران های ارزی..... ۹
- ۳-۲-۲- کساد و رکود اقتصادی..... ۱۰
- ۳-۲- زمیننه های بحران در بازارهای مالی..... ۱۰
- ۱-۳-۲- رفتار معامله گران در بازارهای مالی و ذهنیت گله ای..... ۱۱
- ۲-۳-۲- ریسک های اهرمی..... ۱۲
- ۳-۳-۲- عدم تطابق ریسک دارایی ها و بدهی ها..... ۱۳
- ۴-۳-۲- ناتوانی در تنظیم بازارهای مالی..... ۱۴
- ۵-۳-۲- تقلب و فسادهای مالی..... ۱۵
- ۶-۳-۲- بحران های مسری و ریسک های سیستمی..... ۱۵
- ۴-۲- آغاز سازو کار خلق پول و ظهور مکرر بحران های مالی..... ۱۶
- ۵-۲- بحران های بانکی..... ۱۷

- ۶-۲- تبدیل بحران بانکی به بحران مالی..... ۱۸
- ۷-۲- تحلیل علل بروز بحران‌ها..... ۱۹
- ۱-۷-۲- سرایت مشکلات بانکی..... ۱۹
- ۲-۷-۲- کمبود نقدینگی..... ۲۰
- ۳-۷-۲- واکنش سپرده‌گذاران..... ۲۰
- ۴-۷-۲- نوسانات قیمت اموال غیرمنقول..... ۲۱
- ۸-۲- تاریخچه بحران مالی در آمریکا..... ۲۱
- ۱-۸-۲- آمیختگی با اقتصاد آمریکا..... ۲۴
- ۲-۸-۲- وابستگی به دلار..... ۲۵
- ۹-۲- منشاء بحران کنونی در اقتصاد آمریکا..... ۲۵
- ۱۰-۲- منشاء و علت به وجود آمدن بحران کنونی در اقتصاد آمریکا از نظر جوزف استیگلیتز..... ۲۹
- ۱۱-۲- مبانی نظری رکود در اقتصاد بازار:..... ۳۰
- ۱-۱۱-۲- دیدگاه کینز در مورد بحران دهه ۳۰..... ۳۰
- ۲-۱۱-۲- بررسی نظری دلایل بروز بحران فعلی در ایالات متحده..... ۳۲
- ۳-۱۱-۲- نگرش سیمونز بر ادوار تجاری و بحران بزرگ ۱۹۲۹-۱۹۳۳..... ۳۶
- ۱۲-۲- تأثیر پذیری اقتصاد ایران از بحران مالی جهان..... ۳۸
- ۱۳-۲- مطالعات انجام شده:..... ۴۰
- ۱-۱۳-۲- مطالعات خارجی انجام شده..... ۴۰
- ۲-۱۳-۲- مطالعات داخلی انجام شده..... ۴۵
- ۱۴-۲- خلاصه فصل:..... ۴۹

فصل سوم: روش پژوهش

- ۱-۳- مقدمه..... ۵۰
- ۲-۳- نقش بانک‌ها در فراهم کردن نقدینگی..... ۵۰
- ۳-۳- تقاضا برای نقدینگی..... ۵۲
- ۱-۳-۳- انگیزه سرمایه‌گذاران برای نقدینگی..... ۵۲
- ۲-۳-۳- انگیزه کارفرمایان برای نقدینگی..... ۵۴
- ۴-۳- ایجاد نقدینگی بانکی..... ۵۵

۶۴.....	۳-۴-۱- قرارداد معمول سپرده دیداری
۶۵.....	۳-۴-۲- هجوم بانکی
۶۶.....	۳-۴-۳- قرارداد وقفه در قابلیت تبدیل سپرده
۶۸.....	۳-۴-۴- بیمه سپرده
۷۰.....	۳-۴-۵- وام دادن بانک مرکزی
۷۱.....	۳-۵- الگوی یادگیری
۷۵.....	۳-۶- خلاصه فصل:

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل و برآورد مدل

۷۷.....	۴-۱- مقدمه
۷۸.....	۴-۲- الگو
۸۱.....	۴-۲- سناریوها
۸۱.....	۴-۲-۱- سناریوی اول
۸۳.....	۴-۲-۲- سناریوی دوم
۸۴.....	۴-۲-۳- سناریوی سوم
۸۶.....	۴-۳- خلاصه فصل

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۸۷.....	۵-۱- مقدمه
۸۷.....	۵-۲- نتیجه گیری
۸۹.....	۵-۳- سؤال های تحقیق:
۹۰.....	۵-۴- محدودیت های تحقیق
۹۰.....	۵-۵- پیشنهاد بنیادی
۹۰.....	۵-۶- پیشنهاد های مبتنی بر پژوهش
۹۱.....	۵-۷- پیشنهادها در چارچوب اصول متعارف بانکداری
۹۲.....	۵-۸- پیشنهادها برای مطالعات آینده
۹۲.....	پیوست ها
۱۰۱.....	منابع و مآخذ

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

- شکل ۴-۱- اثر نرخ بهره بر Z^* با فرض $R=0.5$ ۸۲
- شکل ۴-۲- اثر نرخ بهره بر پارامتر هماهنگی با فرض $R=0.5$ ۸۲
- شکل ۴-۳- اثر نرخ بهره بر Z^* با فرض $R=0.1$ ۸۳
- شکل ۴-۴- اثر نرخ بهره بر پارامتر هماهنگی با فرض $R=0.1$ ۸۴
- شکل ۴-۵- اثر نرخ بهره بر Z^* با فرض $R=0.9$ ۸۵
- شکل ۴-۶- اثر نرخ بهره بر پارامتر هماهنگی با فرض $R=0.5$ ۸۵

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

اقتصاد آمریکا، به عنوان یکی از بزرگترین اقتصادهای جهانی که سایر اقتصادها را به دنبال خود می کشد، طی سالهای اخیر با بحران شدید و مشکلات عدیده‌ای مواجه گردیده‌است. ایالات متحده قبل از این نیز با بحران‌هایی برخورد داشته است که برخی از نظر اندازه کوچک‌تر از این بحران اخیر بوده است، اما نزدیک به هشت دهه‌ی پیش، ایالات متحده بحران بسیار بزرگی را تجربه نمود. ظاهراً بحران اخیر در ایالات متحده به بحران بزرگ دهه ۳۰ شباهت زیادی دارد به همین دلیل به مطالعه بحران بزرگ ۱۹۳۰ پرداخته می‌شود. به طور معمول نتیجه هر بحران ایجاد برخی نهادها برای مدیریت بحران در کوتاه مدت می‌باشد، اما امکان دارد در درازمدت مشکلات و نابسامانی‌های جدیدی به وجود آید. برای مثال نظام فدرال رزرو که در دهه ۱۹۱۰ به وجود آمد، نابسامانی‌ها را به تاخیر انداخت و یا از شدت آن کاست، به عبارت دیگر به طور موقت و نه ریشه‌ای مسائل را حل کرد، اما چون مشکلات به طور ریشه‌ای حل نشدند، اصلاحات باز هم مورد نیازند.

هجوم‌های بانکی ویژگی بحران‌های بزرگ هستند که تاکنون در این زمینه مطالعات زیادی صورت گرفته است، اما در این زمینه در ایران مطالعه مشخص و جامعی انجام نگرفته است. به دلیل اهمیت این موضوع، به صورت اجمالی در این پایان‌نامه به بررسی بحران ۱۹۳۰ و هجوم‌های بانکی پرداخته می‌شود و سعی می‌شود عوامل مؤثر بر هجوم‌های بانکی شناسایی شود.

۱-۲- شرح و بیان مسأله

در یک نگرش تاریخی، نقش بانک‌های تجاری را به صورت زیر می‌توان خلاصه کرد:

- ۱- محافظت از پول: امروزه یکی از معمول‌ترین روش‌ها برای حفاظت پول، نگهداری آن در بانک است.
 - ۲- فراهم کردن سازوکار پرداخت‌ها: در حدود ۹۰٪ تمامی پرداخت‌های پولی ما با استعمال چک‌های بانکی صورت می‌گیرد (هارلن. ام اسمیت، ترجمه ی نصرالله وقار، ۱۳۵۰). در واقع قسمت عمده کار بانک انجام عملیات مربوط به چک‌هایی است که به حساب‌های سپرده کشیده می‌شود.
 - ۳- وام دادن: بانک‌ها مهم‌ترین وام‌دهنده هستند و نقش عمده‌ای در تخصیص وجوه قابل استقراض بازی می‌کنند.
 - ۴- تغییر عرضه پول: بانک‌ها با عملیات متفاوت، مرتب مقدار عرضه پول را تغییر می‌دهند.
- برای این که بانک‌ها عمل حفاظت و جوهی که به آن‌ها سپرده شده است را به خوبی ایفا کنند، آن‌ها نباید زیاد سپرده ازدست بدهند. هم‌چنین بانک‌ها باید بتوانند به صورت عندالمطالبه سپرده‌های دیداری را و پس از مدت مقرر سایر سپرده‌ها را بپردازند. انجام وظایف فوق توسط بانک‌ها به صورت مستقیم و غیرمستقیم در کل اقتصاد اثر دارد.

علی‌رغم اهمیت بانک‌ها، چنان‌چه دارایی‌ها و تعهدات آن‌ها از لحاظ نقدشوندگی مقایسه شوند، حساسیت و آسیب‌پذیر بودن آن‌ها در برابر کمبود نقدشوندگی که موجب هجوم بانکی و درنهایت، ورشکستگی آن‌ها می‌شود، ملاحظه خواهد شد. زیرا در برابر دارایی‌های با درجه نقدشوندگی پائین، حجم بالایی از بدهی‌ها با درجه نقدشوندگی بالا وجود دارد که این ریسک نقدشوندگی، در زمان عادی به وسیله تامین مالی از طریق انتشار اوراق بهادار، برای بانک‌ها رفع شده و دارای اهمیت کمتری است، اما در زمان بحران که شرایط خاص اقتصادی برقرار می‌باشد، زمانی که تعداد زیادی از سپرده‌گذاران سعی می‌کنند به سرعت سپرده خود را برداشت کنند، مشکلاتی را برای بانک‌ها به وجود می‌آورند که به این شرایط، هجوم بانکی گفته می‌شود.

«هجوم‌های بانکی ویژگی معمول بحران‌های بزرگ هستند که نقش قابل توجهی را در تاریخ پولی کشورها ایفاء می‌کنند. هنگامی که هجوم بانکی اتفاق می‌افتد، سپرده‌گذاران چون انتظار دارند بانک ورشکست شود، برای برداشت سپرده‌های خود به‌طور گسترده به بانک رجوع می‌کنند. درحقیقت برداشت ناگهانی سپرده‌ها، بانک را به تبدیل دارایی‌های نقد مجبور می‌کند که این موضوع منجر به تشدید اوضاع و نهایتاً موجب خسارت و ورشکستگی بانک می‌شود. در زمان وحشت عمومی که در آن تعداد زیادی از بانک‌ها ورشکست می‌شوند، این وحشت

موجب درهم‌ریختگی سیستم پولی، کاهش تولید و نهایتاً سقوط فعالیت‌های اقتصادی می‌شود. این اتفاق در ایالات متحده در سال ۱۹۳۳ افتاد. فریدمن و شوارتز چنین استدلال کردند که ضعیف‌بودن وام‌ها و سرمایه‌گذاری‌های نادرست باعث شد در دهه‌ی ۱۹۳۰ بانک‌های ایالات متحده ورشکست شوند. ولی در دوره‌بعد، ورشکستگی آن‌ها به سبب هجومی بود که مردم برای برداشت از سپرده‌های خود داشتند و این هجوم بانک‌ها را ناگزیر کرد، دارائی‌های خود را با تخفیف زیاد قیمت به فروش برسانند. نهادها و سازمان‌هایی که از زمان رکود بزرگ در ایالات متحده ایجاد شده اند، از دهه‌ی ۱۹۳۰ تا به حال، کمک زیادی را در جلوگیری از وقوع هجوم‌های بانکی کرده‌اند اما مسأله‌ی هجوم بانکی هنوز به قوه‌ی خود باقی است و باید مطالعات بیشتری انجام گیرد تا این اطمینان ایجاد شود که بانک‌ها در معرض هجوم قرار نخواهند گرفت.» (دایموند و دیویگ، ۱۹۸۳، ص ۴۰۱-۴۰۲)

به طور کلی به دو شیوه می‌توان عملکرد سیستم بانکی را مورد نقد قرار داد: شیوه‌ی اول به گونه‌ای است که سازوکار نظام بانکی موجود را بپذیریم و بخواهیم معایب آن را برطرف کنیم. بانکداری مرسوم که بر اساس اصل ذخیره‌ی جزئی فعالیت می‌کند خود به خود دارای مشکلاتی شده و با هجوم بانکی روبرو می‌شود. شیوه‌ی دوم به گونه‌ای است که سازوکار نظام اعتباری را زیر سؤال ببریم و آثار نظام مبتنی بر اصل ذخیره‌ی جزئی را توضیح دهیم. در این پژوهش سعی می‌شود با پذیرش نظام بانکداری موجود، مسأله‌ی هجوم بانکی مورد بررسی قرار گیرد.

از آنجا که بحران ۲۰۰۸ مسئله بسیار مهمی است که تمام کشورها با آن روبرو هستند و یکی از مهم‌ترین بخش‌های بحران‌های مالی، بحران‌های بانکی است، بررسی بحران بانکی و به‌طور خاص هجوم‌های بانکی از اهمیت زیادی برخوردار است. در زمینه هجوم‌های بانکی این سؤال مطرح می‌شود که آیا هجوم‌های بانکی یک نوع آشوب‌هایی هستند که قاعده‌ای ندارند و غیرقابل پیش‌بینی هستند یا این که مبتنی بر یک تحلیل علی می‌باشند؟ در این پژوهش سعی می‌شود باتکیه بر مقاله‌ی پایه‌ای "هجوم‌های بانکی، بیمه‌ی سپرده و نقدشوندگی" دایموند و دیویگ^۱ (۱۹۸۳)، به تحلیل قراردادهای بانکی به‌عنوان ابزارهای مرسوم برای جلوگیری از هجوم‌ها یا کاهش آسیب‌های هجوم‌های اتفاق‌افتاده، پرداخته شود. این ابزارها شامل وقفه در قابلیت تبدیل سپرده^۲ و بیمه-سپرده دولتی^۳ است که نهادهای دیگری مانند نقش دولت به‌عنوان آخرین مرجع وام‌دهنده^۴ می‌تواند عملکرد تکمیلی و مشابهی داشته باشد. هم‌چنین نشان داده می‌شود که قرارداد وقفه در قابلیت تبدیل سپرده به پول نقد، دلیلی

1- Diamond & Dybvig(1983)

2-Suspension of Convertibility

3 - Government-Provided Deposit Insurance

4 -The Lender of Last Resort

بر دستیابی به تسهیم بهینه ریسک نخواهد بود. نوع دیگری از قرارداد وجود دارد که بیمه‌سپرده دولتی نامیده می‌شود. این بیمه، بدون کاهش قدرت بانک برای تبدیل دارایی‌ها می‌تواند از هجوم بانکی جلوگیری کند و سیاست نقدینه-سازی دارایی‌ها را از وابستگی کامل به حجم برداشت‌ها رها سازد.

۳-۱- اهداف تحقیق

با توجه به مسائل مطرح شده در شرح و بیان مسأله پژوهشی، اهداف ذیل در این مطالعه دنبال می‌شود:

- ۱- تحلیل نظری هجوم‌های بانکی و بحران نقدشوندگی؛
- ۲- تحلیل نظری راه‌های ممانعت یا محدود کردن هجوم‌های بانکی؛
- ۳- بررسی اثر سیاست‌های بانک‌ها بر هجوم‌های بانکی.

۴-۱- اهمیت و ارزش تحقیق

پژوهش حاضر به‌عنوان چارچوب مفیدی برای تحلیل اقتصاد بانکداری و مسائل سیاست‌گذاری مربوط به آن است و اداره نظارت بر بانک‌های جمهوری اسلامی ایران می‌توانند شیوه‌های جلوگیری از هجوم‌های بانکی را بر مبنای نظریات پیشرفته‌ی اقتصادی طراحی کنند. از آن‌جا که این پژوهش بر پایه مقاله نظری دایموند و دیویگ انجام شده است و صرفاً دارای مبانی و نتایج نظری پایه‌ای می‌باشد، بنابراین اهمیت این پژوهش می‌تواند در راستای پژوهش‌های علمی و دانشگاهی قرار گیرد، به‌طوری‌که مبانی نظری و علمی را در زمینه‌ی فوق برای پژوهشگران فراهم می‌آورد. هم‌چنین از آن جایی که پژوهش انجام شده در این رابطه در ایران بسیار اندک است، پژوهشگرانی که تمایل به انجام چنین فعالیت‌هایی دارند، می‌توانند از پژوهش حاضر در جهت نیل به چنین اهدافی و کمک به چنین پژوهش‌هایی استفاده کنند.

۵-۱- کاربرد نتایج تحقیق

نتایج این پژوهش می‌تواند به‌ترتیب در: ۱- بانک مرکزی ۲- بانک‌ها اعم از دولتی و خصوصی ۳-بنگاه‌های اقتصادی ۴- مراکز آموزشی و تحقیقی در رابطه با سیاست‌های بانکی و اعتباری، مورد استفاده قرار گیرند.

۱-۶- فرضیه ها (در صورت لزوم) یا سوال های تحقیق

- ۱- آیا تحلیل های موجود (تحلیل های دایموند و دیویگ) در مورد هجوم های بانکی دهه ی ۱۹۳۰، جوابگوی کافی برای بحران های نقدشوندگی و هجوم های بانکی سه دهه ی اخیر است؟
- ۲- آیا سیاست های بانک های تجاری می تواند مانع عمده ی وقوع بسیاری از بحران های نقدینگی در آن بانک ها شوند؟
- ۳- افزایش نرخ بهره، موجب افزایش هجوم سپرده گذاران به بانک برای خارج کردن سپرده ها می شود.

۱-۷- محدودیت های تحقیق

یکی از عمده ترین مشکلات و محدودیت های این پژوهش، پیچیده بودن مقاله پایه ای دایموند- دیویگ بوده- است همچنین موجود نبودن اطلاعات نظام بانکی مبتنی بر اطلاعات به کار رفته در الگوی این پژوهش، برای مثال نداشتن الگوی رجحان های سپرده گذاران می باشد. محدودیت دیگری که می توان به آن اشاره کرد؛ محدودیت زمانی با توجه به گستردگی موضوع و عدم وجود پیشینه فارسی در این زمینه می توان نام برد.

۱-۸- نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه

فرضیات تحقیق با استفاده از روش تحلیل محتوا ارزیابی می شود. این کار از طریق تبیین الگوی مقاله ی پایه ای دایموند و دیویگ (۱۹۸۳) و سپس کالیبره کردن پارامترهای الگو صورت می گیرد. داده های مربوطه با استفاده از روش کتابخانه ای و استفاده از داده های اطلاعاتی جمع آوری خواهد شد.

۱-۹- تعریف واژگان عملیاتی

هجوم بانکی^۱

به پس گرفتن غیر عادی سپرده ها از یک بانک بر اثر ترس هجوم بانکی گفته می شود. (فرهنگ، ۱۳۸۴، ص ۸۰)

نقدشوندگی^۱

نقدشوندگی به خاصیت یا خصلت مشخصه یک دارایی اطلاق می‌شود که نشان‌دهنده‌ی سرعت تبدیل یک دارایی به پول است. (فرهنگ، ۱۳۸۴، ص ۶۶۲)

سپرده دیداری^۲

سپرده دیداری به سپرده‌ای اطلاق می‌شود که بانک در مقابل صاحب آن متعهد است به محض رؤیت چک صادره از طرف او، وجه سپرده را به میزان قیدشده در چک پرداخت کند. (خلعت‌بری، ۱۳۷۱، ص ۳۷۷)

بیمه سپرده^۳

بیمه سپرده یک اقدام صورت گرفته در بسیاری از کشورها برای حمایت کامل یا جزئی از سپرده‌گذاران بانک در برابر خسارات ناشی از عدم توانایی بانک در پرداخت بدهی‌ها است. سیستم بیمه سپرده یکی از اجزاء شبکه امنیت سیستم مالی^۴ است که ثبات مالی را بهبود می‌بخشد. (ویکی پدیا^۵)

آخرین مرجع وام‌دهنده^۶

یکی از وظایف بانک مرکزی وام دادن نهایی است که برای کنترل نظام بانکی به کار گرفته می‌شود. در صورتی که بانک‌ها نتوانند منابع مورد نیاز خود را از بازار تامین کنند، در نهایت می‌توانند به بانک مرکزی روی آورند. بانک مرکزی به‌عنوان آخرین مرجع وام‌دهنده، منابع مورد نیاز را به قیمتی که خود مناسب می‌شمرد در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد.

هزینه وام‌گیری از بانک مرکزی بیش از وام‌گیری از بازار است. زیرا بانک مرکزی نمی‌خواهد بانک‌ها بدون بررسی و جست‌وجو در بازار برای تحصیل منابع به بانک مرکزی روی آورند.

نقش بانک مرکزی به‌عنوان آخرین مرجع وام‌دهنده یکی از عوامل تضمینی ایمنی و سلامت نظام پولی کشور است. زیرا مردم می‌دانند در صورت بروز بحران پولی، بانک مرکزی به کمک بانک‌های کشور خواهدشتافت. (خلعت‌بری، ۱۳۷۱، ص ۶۷۹)

1- Liquidation

2 - Demand Deposit

3 - Deposit Insurance

4 -Financial System Safety Net

5 - http://en.wikipedia.org/wiki/The_New_Palgrave_Dictionary_of_Economics

6 - Lender of Last Resort

فصل دوم:

ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش

۲-۱- مقدمه

بحران اقتصادی که هم‌اکنون کشورهای صنعتی را به شدت تحت تأثیر قرارداده و دامنه آن به اکثر کشورهای در حال توسعه رسیده است از بحران وام‌های رهنی در اواخر سال ۲۰۰۶ میلادی در آمریکا آغاز شد و به سرعت شبکه بانکی آمریکا و موسسات بزرگ اعتباری اروپا را فراگرفت. این بحران با سرایت به موسسات بزرگ مالی، تبدیل به بحرانی فراگیر در بازارهای مالی شد و کاهش شدید قیمت سهام و سقوط بورس‌ها را به همراه داشت. ورشکستگی برخی بانک‌ها و نهادهای مالی که نتیجه طبیعی این فرآیند است موجب اضطراب و نگرانی در بازارهای مالی و کاهش شدید اعتبارات، رکود اقتصادی و افزایش بیکاری شد. ایالات متحده قبل از این نیز با بحران‌هایی برخورد داشته‌است که برخی از نظر اندازه کوچک‌تر از این بحران اخیر بوده‌است، اما نزدیک به هشت دهه پیش ایالات متحده بحران بسیار بزرگی را تجربه نمود. ظاهراً بحران اخیر در ایالات متحده به بحران بزرگ دهه ۳۰ شباهت زیادی دارد. زیرا این بحران نیز مانند بحران قبلی، دارای ریشه پولی بوده و نابسامانی و رکود بخش مسکن نقطه شروع می‌باشد. تبعات جهانی این بحران قطعی است، و کشورهای جهان متناسب با سهم آن‌ها در اقتصاد بین‌الملل، آثار ناشی از این رکود را تجربه خواهند کرد. بنابراین تحلیل دلایل بروز بحران و هم‌چنین راه‌های مقابله با آن حائز اهمیت فراوان است. در این فصل ابتدا به بحث پیرامون بحران‌های مالی و انواع آن

و زمینه‌های بحران در بازارهای مالی پرداخته می‌شود سپس بحران‌های بانکی توضیح داده می‌شود. در ادامه بحران مالی کنونی در آمریکا و مبانی نظری رکود در اقتصاد بازار توضیح داده می‌شود و در انتها برخی از مطالعات انجام شده خارجی و داخلی مرتبط با موضوع مورد بررسی آورده می‌شود.

۲-۲- بحران‌های مالی

«واژه بحران مالی به وضعیتی اطلاق می‌شود که درصد قابل توجهی از ارزش برخی دارایی‌ها به صورت غیر-منتظره از دست برود. سوابق تاریخی نشان می‌دهد که بسیاری از بحران‌های مالی ناشی از بحران در شبکه‌های بانکی بوده که نهایتاً به رکود اقتصادی و بحران منجر شده است. سقوط بازار سهام، ترکیدن حباب‌های مالی، بحران‌های ناشی از نرخ‌های ارز و ناتوانی در پرداخت بدهی‌های سنگین خارجی نیز مصادیقی از بحران‌های مالی محسوب می‌شود.

۲-۲-۱- بحران‌های بانکی

هرگاه به هر دلیلی سپرده‌گذاران در یک بانک تجاری اعتماد خود را نسبت به آن بانک از دست بدهند و برای خارج کردن سپرده‌ها مراجعه کنند بانک توان پاسخگویی با مراجعان را ندارد زیرا درصد عمده‌ای از این سپرده‌ها به اعطای اعتبارات اختصاص یافته‌است و لذا موجودی نقدی بانک‌ها بسیار کمتر از حجم سپرده‌هاست. به چنین وضعیتی اصطلاحاً "هجوم‌های بانکی"^۱ می‌گویند که ممکن است به ورشکستگی بانک‌ها منجر شود. بدیهی است اگر سپرده‌گذاران سپرده‌های خود را بیمه نکرده باشند با خسارات زیادی مواجه خواهند شد. هرگاه چنین وضعیتی از یک بانک به بانک‌های دیگر سرایت کند اصطلاحاً بحران سیستماتیک یا "وحشت بانکی"^۲ نامیده می‌شود. در مواردی که هجوم بانکی گسترده نباشد اما بانک‌ها نسبت به دسترسی کافی به وجوه به شدت نگران بوده و تمایلی چندانی به اعطای اعتبارات نشان ندهند اصطلاحاً "سقوط اعتباری"^۳ نامیده می‌شود.

موارد زیر مثال‌هایی از وضعیت‌های فوق‌الذکر است: هجوم بانکی به "بانک آمریکا"^۴ در سال ۱۹۳۱، بحران تسهیلات اعتباری در دهه ۱۹۸۰ در آمریکا که منجر به سقوط اعتباری شد و زمینه‌های رکود اقتصادی آمریکا در سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۹۱ را فراهم کرد، هجوم بانکی به بانک "نورذن راک"^۵ بود. در انگلستان در سال ۲۰۰۷ که در

1 -Bank Runs
 2 -Banking Panic
 3 -Credit Crunch
 4 -Bank of United States
 5 -Northern Rock

جریان شکل‌گیری بحران مالی اخیر روی داد و ورشکستگی بانک "بئر استرنز"^۱ در سال ۲۰۰۸ که در فرایند بحران مالی اخیر اتفاق افتاد.

۲-۲-۲- بحران‌های ناشی از حساب‌های سفته‌بازی^۲ و بحران‌های ارزی

بنا به تعریف هرگاه قیمت یک دارایی مالی از ارزش درآمدهای آتی در خلال عمر آن دارایی تجاوز می‌نماید این دارایی حسابی را تشکیل داده‌است. اگر انگیزه اکثر معامله‌گران در بازار از خرید دارایی معینی این باشد که بعداً آن را به قیمت بالاتری بفروشند و مطلقاً به درآمدی که این دارایی در طول زمان ایجاد می‌کند توجهی نداشته باشند اصطلاحاً می‌گویند حسابی در حال شکل‌گیری است. در صورتی که حسابی شکل گرفته باشد همواره ریسک سقوط قیمت‌ها وجود دارد. در چنین وضعیتی معامله‌گران معمولاً خرید را تا آن جا ادامه می‌دهند که انتظار دارند دیگران نیز بخرند و لذا زمانی که تعداد زیادی از معامله‌گران با توجه به اوضاع و احوال بازار و انتظاراتشان از آینده تصمیم بگیرند دارایی مورد نظر را بفروشند قیمت‌ها به سرعت کاهش خواهد یافت. البته تشخیص زمان شکل‌گیری و یا وجود حساب معمولاً چندان دقیق نیست زیرا قیمت دارایی‌های مالی (مانند سهام یا سایر اوراق بهادار) را نمی‌توان با توجه به عوامل بنیادین بازار به درستی و با دقت تعیین کرد.

سقوط وال‌استریت^۳ در سال ۱۹۲۹ نمونه بارزی از ترکیدن حساب قیمت سهام در آمریکا است. حساب مسکن ژاپن در دهه ۱۹۸۰، حساب شرکت‌های تکنولوژی^۴ مانند آمازون و AOL در سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۱ و حساب‌های بازار مسکن آمریکا در سال ۲۰۰۶ نمونه‌های دیگری از شکل‌گیری حساب است.

هرگاه کشوری که نرخ ارز ثابتی را پذیرفته است ارزش پول ملی را به دلایلی از جمله نگرانی از معاملات سفته-بازی کاهش دهد اصطلاحاً می‌گویند با بحران ارزی یا بحران تراز پرداخت‌ها روبرو شده‌است. در سال‌های ۱۹۹۲-۱۹۹۳ برخی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا که "سازوکار نرخ ارز اتحادیه اروپا"^۵ را پذیرفته بودند مجبور شدند ارزش پول ملی خود را کاهش دهند یا از این سازوکار خارج شوند. بحران ارزی آسیا در سال‌های ۱۹۹۷-۱۹۹۸ و بحران مالی روسیه در سال ۱۹۹۸ که منجر به کاهش روبل و عدم توانایی دولت در بازپرداخت بدهی‌های خارجی شد نمونه‌های دیگری از بحران‌های ارزی است.

1 - Bear Sterns

2 - Speculative Bubbles

۲ - Wall Street نام خیابانی در نیویورک است اما اصطلاحاً به مرکز مالی نیویورک اطلاق می‌شود.

۴ - اصطلاحاً به dot.com bubble معروف است.

5 - European Exchange Rate Mechanism

۲-۳- کساد و رکود اقتصادی

معمولاً سیر نزولی رشد اقتصادی که برای چند دوره سه ماهه ادامه یابد نشان‌دهنده وضعیت "کساد اقتصادی"^۱ است و هرگاه این دوره زمانی بیشتر شود "رکود اقتصادی"^۲ نامیده می‌شود. در مواردی که رشد اقتصادی برای مدتی آهسته اما غیرمنفی باشد اصطلاحاً به "توقف رکودی"^۳ معروف است. کساد، رکود و توقف رکودی را معمولاً تحت عنوان بحران‌های مالی طبقه‌بندی نمی‌کنند زیرا از مواردی هستند که علاوه بر بازارهای مالی، سایر بازارها را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهند. بسیاری از اقتصاددانان معتقدند که این موارد نیز عمدتاً تحت تاثیر بحران‌های مالی شکل گرفته‌اند. به عنوان مثال رکود عظیم اقتصادی در دهه ۱۹۳۰ در پی وقوع بحران‌های مالی مانند هجوم بانکی و سقوط بازارهای سهام به وجود آمد. "بحران وام‌های رهنی پرخطر"^۴ و ترکیب حباب مسکن در آمریکا در سال ۲۰۰۸ زمینه‌های رکود اقتصادی در آمریکا و برخی کشورهای دیگر را فراهم کرده است.

برخی از اقتصاددانان برخلاف نظریه فوق‌الذکر معتقدند که بحران‌های مالی، خود ناشی از کساد یا رکود اقتصادی است هرچند برخی دیگر بر این گمان‌اند که حتی اگر بحران مالی جرقه‌ای برای کساد اقتصادی باشد عوامل دیگری غیر از عوامل مالی وجود دارند که نقش مهمتری در طولانی شدن کساد و وقوع رکود اقتصادی ایفا می‌کنند. به عنوان مثال، میلتون فریدمن اقتصاددان معروف آمریکایی معتقد است که رکود اقتصادی آمریکا که با سقوط بازارهای سهام در سال ۱۹۲۹ همراه بود و وحشت بانکی در دهه ۱۹۳۰ را به دنبال داشت به شرط عدم اتخاذ سیاست‌های غلط پولی توسط بانک مرکزی آمریکا می‌توانست به یک دوره رکود بلندمدت اقتصادی تبدیل نشود." (درخشان، ۱۳۸۷، ص ۱۷-۲۱)

۲-۳- زمینه‌های بحران در بازارهای مالی

"در حالت کلی می‌توان به برخی از مهم‌ترین زمینه‌های شکل‌گیری و ظهور بحران‌های مالی به شرح زیر اشاره کرد:

-
- 1 -Economic Recession
 - 2 - Economic Depression
 - 3 - Economic Stagnation
 - 4 -Subprime Mortgage Crisis